5. The Cabinet Committee on Security Reviews Operationalization of India's Nuclear Doctrine (Press Release 04.01.2003)[Електроннийресурс].–Режимдоступу:http://www.sassu.org.uk/html/profiles/NuclearWeaponsrelatedDocuments/Nuclear%20Doctrine/NWdoctInd8.pdf

6. Salik N. Minimum Deterrence and India-Pakistan Nuclear Dialogue: Case Study on Pakistan / N. Salik // LNCV South Asia Security Project. – № 1. – 2006. – 51 p.

7. Norris R. Indian nuclear forces, 2010 / R.S. Norris, H.M. Kristensen // Bulletin of the Atomic Scientists. – Vol.66. – № 5. – 2010. – P. 76–81.

8. Tellis A. J. India's Emerging Nuclear Posture: Between Recessed Deterrent and Ready Arsenal. / A.J. Tellis. – New Delhi. – 2001. – 473 p.

9. Ali A. Furthering 'No First Use' in India-Pakistan Context / A. Ahmed // Journal of Defence Studies. – Vol.3. – № 3. – July, 2009. – P. 117–124.

10. The Diversified Employment of China's Armed Forces / Information Office of the State Council of the PRC. – Офіц.вид. – Beijing : April, 2013. – 24 p.

11. Ladwig W. C. A Cold Start for Hot Wars? The Indian Army's New Limited War Doctrine / W.C. Ladwig // International Security. – Vol.32. – № 3. – Winter 2007-08. – P.158–190.

12. Bakshi G.D. Mumbai Redux: Debating India's Strategic Response Options / G.D. Bakshi // Journal of Defence Studies. – Vol.3. – № 4. – October, 2009. – P. 16–25.

13. Синовец П.А. Двуликий ЯНУС, или Теория ядерного сдерживания в XXI веке: Монография / П.А. Синовец. – О. : Феникс, 2008. – 220 с.

14. Shahi Agha Response to Indian Nuclear Doctrine / A. Shahi // The News. – Islamabad. – November 30, 1999.

15. Shahi Agha Securing Nuclear Peace / A. Shahi, A.Sattar, Z.A. Khan // The News. – Islamabad. – October 5, 1999.

Вишнёв В.М. Влияние доктринальных подходов Индии и Пакистана к применению ядерного оружия на формирование системы регионального ядерного сдерживания

Индо-пакистанский конфликт, который длится с середины XX в. с приобретением ядерного статуса Индией и Пакистаном представлял реальную угрозу обмена ракетно-ядерными ударами между двумя государствами. Только рациональный подход руководства Индии и Пакистана к выработке доктринальных подходов к применению ядерного оружия смог превратить ядерное оружие в фактор, исключающий повторение широкомасштабных военных столкновений, возникавших между этими государствами.

Ключевые слова: ядерная доктрина, принцип «ненанесения ядерного удара первыми», минимальное сдерживание, индо-пакистанский конфликт, «красные линии».

Vyshnov V. Impact of Indian and Pakistani doctrinal approaches to the use of nuclear weapons on the formation of regional nuclear deterrence system

Indo-Pakistani conflict, which has been lasting since the middle of the twentieth century, posed a real threat of nuclear strikes exchange between India and Pakistan after their acquiring of nuclear status. Only a rational approach of Indian and Pakistani leadership to the doctrinal approaches of the use of nuclear weapons gave an opportunity to make nuclear weapons the factor, which prevents recurrence of large-scale military conflicts that arose between them .

Keywords : nuclear doctrine, the non-first-use principle, minimum deterrence, Indo-Pakistani conflict, «red lines»

References:

'Draft Report of National Security Advisory Board on Indian Nuclear Doctrine', 1999. National Security Advisory Board. New Deli.

'The Diversified Employment of China's Armed Forces', 2013. Information Office of the State Council of the PRC, Beijing.

Ahmed, A 2009, 'Furthering 'No First Use' in India-Pakistan Context'. Journal of Defence Studies, Vol.3, №3, pp. 117–124.

Bakshi, GD 2009, 'Mumbai Redux: Debating India's Strategic Response Options / G.D. Bakshi'. Journal of Defence Studies, Vol.3, №4, pp. 16–25.

Barsur, R 2005, 'K voprosu o yadernoy doltrine Indii', ('On the question of India's nuclear doctrine'). Yaderniy control`, Vol. 11, № 1 (75), pp. 41–51.

Kazi, R 2004, 'Efficacy of India's No-First-Use Policy'. Mainstream, Vol.62, № 39. pp. 28–30.

Ladwig, WC 2008, 'A Cold Start for Hot Wars? The Indian Army's New Limited War Doctrine'. International Security,Vol.32, №3, pp.158–190.

Norris, RS & Kristensen, HM 2010, 'Indian nuclear forces, 2010'. Bulletin of the Atomic Scientists, Vol.66, №5, pp. 76–81.

Salik, N 2006, 'Minimum Deterrence and India-Pakistan Nuclear Dialogue: Case Study on Pakistan'. LNCV South Asia Security Project. № 1.

Shahi, A 1999a, 'Response to Indian Nuclear Doctrine'. The News, Islamabad.

Shahi, A 1999b, 'Securing Nuclear Peace'. The News, Islamabad.

Sinovets, PA 2008, Dvulikiy YANUS, ili Teoriya yadernogo sderzhivaniya v XXI veke: monografiya (Two-faced JANUS, or the Theory of nuclear deterrence in the twenty-first century: monograph). Feniks publ., Odessa.

Sokolski, H 2009, Pakistan's Nuclear Future: Reigning the Risk. US Army War College, Carlisle.

Tellis, AJ 2001, India's Emerging Nuclear Posture: Between Recessed Deterrent and Ready Arsenal. New Delhi.

The Cabinet Committee on Security Reviews Operationalization of India's Nuclear Doctrine (Press Release 04.01.2003), viewed: <http://www.sassu.org.uk/html/profiles/NuclearWeaponsrelatedDocuments/Nuclear%20Doctrine/NWdoctInd8.pdf>

Надійшла до редколегії: 3.09.2013 р.

УДК 327.8:341.65

Ю. О. Седляр

Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т. Шевченка

ГЕОПОЛІТИЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ФАКТОР ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО РЕЖИМУ САНКЦІЙ

Здійснено аналіз ролі санкцій у зовнішній політиці держав геополітичного довкілля Ісламської Республіки Іран і Північної Кореї. Представлено контроверсійні політичні й економічні інтереси політичного істеблішменту КНР, Південної Кореї й Японії, що визначають специфіку реалізації стратегії економічних санкцій проти КНДР і обумовили їх у цілому низьку політичну результативність. Окремо з'ясовується направленість національних інтересів держав Близького і Середнього Сходу, що визначає характер здійснення політики санкцій проти Ірану.

Ключові слова: геополітичне середовище, політика санкцій, національний інтерес, зовнішня політика, ООН, внутрішньополітичний процес, Іран, Північна Корея.

Науковці з Інституту міжнародної економіки у Вашингтоні, вивчаючи вплив географічних чинників на успішність політики економічних санкцій, дійшли висновку про те, що чим менша відстань між державою-санкціонером і цільовою країною, тим вірогідніше, що примус дозволить реалізувати поставлені зовнішньополітичні завдання (Hufbauer, Schott & Elliot 1983) [1]. Даний підхід у теорії міжнародних санкцій й

у політології міжнародних відносин у цілому пізніше оформився як «гравітаційний». За його логікою, обсяг торговельно-економічних відносин між державами негативно пов'язаний з відстанню між ними, що вимірюється у км між їх столицями. І навпаки, головними чинниками, котрі стимулюють фінансово-економічні та політичні контакти названі спільність кордонів і мов. Такі результати отримали у своїх роботах П. Валенстін і М. Міягава. Зі свого боку, Д. Дрезнер також наголошує на тому, що «географічна віддаленість санкціонера» справляє значний вплив на ефективність політики санкцій. При цьому експерт погоджується й з тим, що втягнути сусідні держави у санкційну політику є проблематичною справою (Drezner 1999) [2].

З огляду на критичну значущість питання, його подальше обговорення було перенесене на площадку ООН. Зокрема, 17 квітня 2000 р. Рада Безпеки створила на тимчасовій основі Робочу групу з проблем санкцій, яка 18 грудня 2006 р. представила перед гарантом міжнародної безпеки доповідь, у якій акцентувалося на важливості встановлення постійної комунікації з сусідами цільової країни, підтримки співробітництва з регіональними організаціями для забезпечення успішної реалізації санкційних заходів (Report of the Informal Working Group… 2006) [3].

Питання ефективності політики санкцій у контексті національних інтересів держав геополітичного довкілля піднімались у працях вітчизняних дослідників В. Бруза, С. Галаки, Є. Камінського, О. Пахіля, С. Романенка. Вагоме місце вказаній проблемі приділяли у своїх дослідженнях й американські та європейські політологи як Дж. Барбер, Д. Болдуін, С. Вейнтрауб, Л. Дамрош, Д. Дрезнер, Д. Кортрайт, Дж. Ліндсей, Дж. Лопес, М. Мастандуно Т. Моллер, К. Носсал, Р. С. Олсон, К. Портела, Р. Рірдон, З. Селден, Б. Тейлор, Р. Хаасс, Дж. Хафбауер і Дж. Шотт. Отже, спробуємо у даній статті на іранському та північнокорейському епізодах оцінити вплив направленості національних інтересів держав геополітичного довкілля на спроможність політики санкцій протидіяти поширенню ядерної зброї.

Тож, з'ясуємо ступінь підтримки колективних санкційних заходів зі сторони регіональних гравців, аби встановити ймовірні параметри дипломатичного й економічного маневрування Тегерану та Пхеньяну з метою мінімізації негативного політичного впливу, викликаного міжнародним режимом санкцій ООН.

Передусім, слід відзначити, що арабські країни Близького Сходу традиційно відчувають неабиякі складнощі при виробленні власної позиції з проблеми вибору інструментарію стримування іранської ядерної програми і санкцій, зокрема. Доленосним у цьому контексті став для них 2010 р., який попри численні умовиводи західних аналітиків щодо одностайної (за винятком Сирії та Лівану) підтримки арабськими державами міжнародних санкцій ООН проти Тегерану, довів протилежне (Kozhanov) [4].

Найбільш послідовним противником іранської ядерної програми виступає Саудівська Аравія. Останнім часом країна періодично піднімає питання про необхідність більш жорсткого реагування на дії іранців, які, за словами Ер-Ріяда, переймаються нічим іншим, як створенням власної ядерної бомби. Королівство ще напередодні запровадження Радою Безпеки ООН четвертого пакету санкцій резолюцією № 1929 від 9 червня 2010 р. виступило на захист самої ідеї їх прийняття, зазначаючи, що при цьому повинні бути враховані недоліки попередніх заходів примусового характеру, які, на їх погляд, жодним чином не торкнулися економіки Ірану.

Така позиція Саудівської Аравії викликана тим, що країна є природнім конкурентом Ірану у боротьбі за регіональне лідерство, при цьому антагонізм їх національних інтересів проходить по всім азимутам конструкту суперництва на Близькому Сході. Зокрема, релігійний чинник (Іран – лідер шиїтської гілки ісламу, а Саудівська Аравія – сунітської) формує диференційований підхід країн до близькосхідного урегулювання, підсилює занепокоєння Ер-Ріяду щодо «експорту ісламської революції». Більше того, саудівська монархія не може не реагувати на політичну підтримку, що надає Тегеран радикальним угрупованням ХАМАС і Хезболла. І нарешті, міжнародні санкції невідворотно підривають нафтогазовий сектор Тегерану, виводячи тим самим країну зі світового енергетичного ринку, що відповідає геоекономічним й геостратегічним планам монархії. Однак, з іншого боку, Ер-Ріяд, демонструючи лояльність до політики ізоляції ІРІ, самий не володіє достатнім потенціалом, аби завдати суттєвих збитків іранській економіці. І хоча з 2000 р. до 2008 р. обсяг торгівлі між державами невпинно зростав, досягнувши свого максимуму в 901 млн. дол. США у 2008 р. (Habibi 2010) [5], Ер-Ріяду не вдалося посісти місця стратегічного партнера Тегерану (International Trade Centre) [6].

Водночас у ставленні Ер-Ріяду до колективних примусових заходів щодо перської країни традиційно прослідковується певна непослідовність. По-перше, Саудівська Аравія незважаючи на союзницькі відносини з Вашингтоном і гучні заяви керівництва до 2009 р. по суті із значним запізненням виконувала рішення Ради Безпеки ООН (Habibi 2010) [5]. Посилення ж у 2010 р. інтересу Ер-Ріяду до санкцій як способу вирішення іранської ядерної програми пов'язують з тим, що королівство вкрай занепокоїлося можливою спробою західних коаліціянтів вирішити ядерну проблему ІРІ воєнною інтервенцією, що здатне не тільки зруйнувати і так вкрай хиткий баланс інтересів країн регіону, але може завдати відчутного удару по позиції правлячого монархічного режиму у державі.

Єгипет, зі своєї сторони, на відміну від Саудівської Аравії, фактично надав підтримку ІЯП: у листопаді 2009 р. уряд АРЄ розкритикував резолюцію МАГАТЕ по Ірану. Представники Єгипту утрималися від голосування по ній, підтвердивши право ІРІ на мирний атом, але засудивши Тегеран за несвоєчасне інформування Агенції з будівництва наявних об'єктів. 19 липня 2010 року Іран і Єгипет, незважаючи на санкції ООН оголосили про рішення відкрити в Тегерані представництво банку «Misr Iran Development Bank» (MIDB), що фінансує спільні проекти. Політична самостійність Каїру викликали незадоволення Вашингтону, який наполягав на згортанні економічних контактів між державами (Kozhanov) [4].

Непослідовним опинився і союзник США Бахрейн. З однієї сторони, ще в 2008 р. шейх Бахрейна С. Халіфа заявив, що передбачуваний військовий компонент ядерної програми Ірану істотно ускладнює відносини між Манама і Тегераном, а, з іншої – під час візиту високопоставленої делегації бахрейнський в ІРІ 2010 р. представники Манами висловили підтримку іранським зусиллям на опанування мирного атома, із жалем підкресливши, що деякі сили намагаються перешкодити цьому (Kozhanov) [4].

Кувейт офіційно висловив підтримку всім пакетам санкцій РБ ООН, накладеним на Іран, проте аж до середини листопада 2010 р. не поспішав задовольняти вимоги резолюцій ООН на практиці. Невизначена позиція країни пояснюється відсутністю внутрішньополітичного консенсусу з даного питання. Наприклад, спікер парламенту Дж. Харафі ще у 2008 р. вказав, що деякі західні країни спеціально провокують Іран, ускладнюючи ситуацію, яку потрібно вирішувати виключно дипломатичним шляхом. Кувейт також закликав США поважати іранський суверенітет.

Подібні позиції мають Катар й Оман. Офіційно вони озвучили політичну підтримку міжнародним санкціям, але на практиці намагаються не загострювати відносини з ІРІ. Більше того, помітні й обережні зусилля держав обійти рішення ООН, зважаючи на те, що Іран є невід'ємною частиною регіону і тісно пов'язаний з арабським світом культурно та історично (Kozhanov) [4].

Незначних успіхів у питанні підтримки санкційного тиску на Тегеран Заходу вдалося досягнути при роботі з Іраком, ОАЕ і Ліваном, котрий утримався при голосуванні резолюції № 1929. Ще у січні 2010 р. іракське керівництво висловило МАГАТЕ свою стурбованість щодо іранських планів з будівництва ядерних реакторів поблизу кордону з Іраком. 1 серпня 2010 р. представники іракського Центрального банку заявили, що в світлі нових санкцій ООН два іранські банки «Корафарін» і «Парсіян» не отримають дозвіл на відкриття своїх філій у цій країні. А вже 10 серпня 2010 р. було ухвалене протилежне рішення. Зі своєї сторони, на початку вересня 2010 р. керівництво Лівану повідомило про своє рішення дотримуватися положень резолюцій Ради Безпеки ООН. Зокрема, всім фінансовим інститутам країни було розіслано відповідні директиви, а шести філіям банку «Садерат» запропонували згорнути роботу у країні. Однак, даний крок Бейрута був більше схожий на демонстрацію лояльності рішенням ООН, ніж на політичну налаштованість скоротити торговельно-економічні контакти з Тегераном (Kozhanov) [4].

Амбівалентну позицію по міжнародним санкціям зайняло і керівництво ОАЕ. На перший погляд, Абу-Дабі 28 червня 2010 р. з посиланням на резолюцію Ради Безпеки ООН № 1929 було прийнято рішення про замороження банківських рахунків 41 іранських компаній і фізичних осіб, включаючи «хатах-оль-анбія». 30 червня 2010 р. постійний представник ОАЕ в МАГАТЕ заявив про те, що влада його країни перехопила вантаж, що прямував до Ірану. За словами дипломата, затримані матеріали належали до товарів подвійного призначення і могли бути використані Тегераном для розвитку його ядерної та ракетної програм. Серед них був і титан, який застосовується у виробництві ракет далекого радіусу дії. А 28 липня 2010 р. ОАЕ зупинили діяльність іранських компаній у вільній торговельно-економічній зоні Рас-аль-Хайма. На початку серпня 2010 р. у пресі з'явилася інформація, що судна, котрі транспортують бензин в ІРІ, стали піддаватися більш ретельному огляду в портах ОАЕ, а термінали Фуджейра і Джебель Алі наразі фактично закриті для них. До того ж, еміратська влада здійснила ряд серйозних заходів в усіх великих містах країни, зокрема і в Дубаї (Kozhanov) [4].

У той же час, навіть у випадку з ОАЕ говорити про повний успіх західної дипломатії щодо створення режиму санкцій відносно Ірану, на нашу думку, не доводиться. Так, Абу-Дабі, що традиційно має тісні контакти з ІРІ, заявив, що не піде на повну відмову у співпраці з Іраном. Зокрема, посол ОАЕ в США Юзеф аль-Отайба у серпні 2010 р. повідомив, що не всі операції потрапляють під дію санкцій ООН і тому країна надалі визначатиме, які напрями торговельно-економічного співробітництва все ж доведеться «заморозити», а котрі розвиватиме надалі. У продовження його слів, міністр закордонних справ ОАЕ А. Гаргаш відзначив існуючу для Еміратів необхідність дотримуватися балансу між вимогами резолюцій ООН та економічними та політичними інтересами. Звертає на себе увагу, що виконання постанов РБ ООН, а також зобов'язань перед деякими західними країнами відбувається в ОАЕ з певною затримкою. У зв'язку із цим серед експертів складається враження, що влада країни надає іранцям певний термін для виходу з-під дії міжнародних санкцій. Проте, замість пояснень політики ОАЕ у черговий раз завірили світову громаду у повному дотриманні рішень ООН (Kozhanov) [4].

Низька результативність політики міжнародних санкцій ООН у розв'язанні корейського ядерного питання також обумовлюється непослідовністю підходів геополітичних сусідів, зокрема Південної Кореї, Японії та Китаю у їх реалізації проти КНДР.

Наприклад, Сеул, який до жовтневих випробувань 2006 р. не відчував ядерної загрози, прагнув по можливості не дратувати Пхеньян, заморозивши активи КНДР, і продовжував «політику відкритих дверей», сподіваючись уникнути збройного зіткнення з Північчю і сприяти поступовій мирній трансформації північнокорейського режиму. Ставлення Південної Кореї до санкційних заходів можна визначити за виступом її тодішнього президента Но Му Хена у квітні 2005 р., який заявив: «На мою думку, санкції не змусять Північчю Корею відмовитись від своєї ядерної програми і … зростаючий тиск на неї лише ускладнить ситуацію. Заборони можуть запроваджуватися лише у разі відсутності надії. Я вірю, що така надія допоки є… Північнокорейська загроза сьогодні зменшилась набагато більше, ніж коли-небудь. Це – наслідок того, що у Північної Кореї немає сучасної високотехнологічної зброї, а її економічні можливості не дозволяють їй вести воєнну кампанію» (Gotemyuller & Fedorov 2005) [7].

Економічні зв'язки між Пхеньяном і Сеулом активно розвивались з 1997 р., чому сприяли тодішні президенти Республіки Корея Кім Де Чжун і Но Му Хен. Економічну діяльність в КНДР здійснювало 672 південнокорейських компаній, а обсяг двосторонньої торгівлі досягав 724 млн. дол. США. Понад 65% торговельного експорту Пхеньяну припадало на Південь (Severnaya Koreya... 2005) [8]. При цьому розвиток торгівлі з КНДР скоріше був політичним інструментом впливу Сеулу на Пхеньян, адже 50% всіх південнокорейських компаній, які брали участь в бізнесі з Північною Кореєю, не мали реальних прибутків, а їх діяльність пояснювалась гуманітарними і національними мотивами (Severnaya Koreya... 2005) [8].

Непослідовність зовнішньополітичної лінії Сеула у здійсненні санкційних заходів прослідковувалась і у 2006-2009 рр. В 2010 р. Республіка Корея прийняла рішення про скасування всіх програм державної допомоги Пхеньяу, через що населення Північної Кореї недоотримало понад 1 млн. тон зернових. Разом із тим, це рішення було продиктоване радше ситуативними факторами, як напад на судно «Чхонан», обстріл КНДР острова Йонпхендо (Yezhegodnik IMI 2012) [9], і не

може свідчити про докорінний перегляд Сеулом свого підходу щодо політики санкцій ООН проти КНДР.

Важливе значення в забезпеченні ефективності політики санкцій проти Північної Кореї відіграє позиція Японії.

Британський спеціаліст Б. Тейлор вважає, що підхід японської дипломатії до антикорейських санкцій визначають такі чинники:

По-перше, внутрішньополітична ситуація в Японії вимагає підтримки дипломатичних та торговельно-економічних контактів з КНДР заради повернення японських громадян, які були викрадені Північною Кореєю упродовж 1970-1980 рр. Насамперед, ця обставина, як переконані експерти, позначає непослідовність дипломатії санкцій Токіо проти Пхеньяну (Hyok 2011) [10];

По-друге, Японія оцінює політику санкцій як оптимальний засіб впливу на Пхеньян для вирішення питання ядерного роззброєння Північної Кореї, адже застосування військової сили є загрозливим для національної безпеки Японії з огляду на чисельність північнокорейської армії та високу ймовірність застосування проти неї ядерної зброї, якщо інтервенція здійснюватиметься за підтримки Токіо;

По-третє, Японія розглядає політику санкцій проти КНДР як спосіб продемонструвати свою здатність до лідерства в регіональних і глобальних справах. Незважаючи на той факт, що Японія дедалі активніше долучається до миротворчості, бере участь в операціях з ліквідації наслідків стихійних лих, Токіо залишається країною, яка, за словами Р. Семюелса, фахівця із зовнішньої політики Японії, «все ще низько оцінює свою вагу у міжнародних відносинах» (Samuels 2007) [11]. Частково це пов'язано з тим фактом, що Японія, як і раніше, у веденні зовнішніх справ обмежена своїми конституційними зобов'язаннями. Міжнародні санкції в цьому контексті виступають очевидною альтернативою погрозі силою або її застосуванню, що дозволяє Японії демонструвати лідерство, як це було при підготовці першої санкційної резолюції РБ ООН 2006 р. (Taylor 2010) [12].

Але для дипломатії Японії давно існують серйозні перешкоди в здійсненні санкційної політики щодо Пхеньяну. Особливе місце серед них посідає загроза теоризму. Справа у тім, що КНДР вже давно не приховує того факту, що готова використати тероризм для досягнення цілей державної політики. Японський уряд вважає, що на території країни діють, щонайменше, 600 агентів Північної Кореї, які можуть відповісти терористичними атаками на введення жорстких санкційних заходів проти Пхеньяну (Lind 1997) [13]. Механізм створення мережі таких резидентів був описаний ще в 1994 р., коли на часі стало обговорення першого пакету міжнародних санкцій проти КНДР. Він може бути охарактеризований таким чином: професійні агенти змушують резидентів в Японії допомагати їм, погрожуючи життю їх батьків в КНДР. «Тримаючи їх батьків [резидентів] у заручниках, професійні агенти можуть змусити резидента виконати їх вимоги» (Ueno 1994) [14]. Насправді, ж масштаб цієї небезпеки для Японії важко визначити достеменно, адже на території держави живуть 700000 корейців, кожен третій з яких має батьків або близьких родичів у Північній Кореї (Lind 1997) [13].

Історичне минуле Японії також відіграє значущу роль у визначенні позиції держави по санкційній політиці проти КНДР. У ході дебатів відносно санкцій, японські політики вказують на делікатність, яку вони відчувають під час обговорення цього питання. Наприклад, відразу після того як Японія висловилась на підтримку санкцій в 1994 р. Північна Корея нагадала Токіо про його політику щодо корейців у XX ст. (Hamilton 1994) [15].

Стримуючим фактором для японського уряду, що ускладнює прийняття жорсткого пакету сакцій проти Північної Кореї, є прагнення уникнути гуманітарної катастрофи в КНДР, що дестабілізуватиме регіональну ситуацію у Північно-Східній Азії. Японські дипломати з цього питання зазначають: «Ми дивимося на фінансування не так як Сполучені Штати. Ми оцінюємо їх у більшій ступені з позиції корейців, які живуть в Японії, як спосіб допомогти їх родинам» (Sanger 1994) [16]. З точки зору К. Матаке, такий підхід може приховувати прагнення Японії зберегти регіональну стабільність або статус-кво (Inoguchi & Purnendra 2000) [17].

До того ж, хоча політичний ефект санкційних заходів проти КНДР допоки є незначним, в Японії серед політиків зберігається занепокоєння відносно розвитку ситуації після ймовірного занепаду північнокорейського режиму. Токіо розуміє, що занепад режиму в Пхеньяні може посприяти возз'єднанню двох Корей, що Японія прагне відтягнути. Чуньінь Мун пише: «Японія не просто опирається, вона відчуває страх перед возз'єднаннням Корей. Делікатне поєднання історичного непорозуміння, провини за мілітаристське минуле і занепокоєння щодо майбутніх відносин, все це підживлює недовіру Японії до Кореї» (Mack 1993) [18]. З ним погоджується і Д. Арасе, який підкреслює: «Чи возз'єднання відбудеться швидко через конфлікт, чи повільно через поглинання, Японія все одно зіштовхнеться з довгостроковою проблемою добре озброєної армії, єдиною корейською нацією, яка має як історичні, так і сучасні скарги до Японії» (McInnes & Rolls 1994) [19].

Тому в Японії функціонує щонайменше 18 банків, які підтримують фінансові контакти з Північною Кореєю, й японські урядовці стверджують, що вони точно не знають, скільки банків здійснюють грошові перекази до КНДР через треті країни (Rydal 1999) [20]. Крім того, санкційна політика Японії щодо Північної Кореї також не відрізняється послідовністю, адже дія санкцій тимчасово на різних підставах скасовувалась урядом держави у березні 2007 р. (Lee 2007) [21], червні 2008 р. (Japan Lifts Some Sanctions... 2008) [22], а у 2009 р. через Японію до КНДР поставлялися товари розкоші (Taylor 2010) [12].

Слід наголосити на тому, що непослідовна дипломатія Китаю в питанні реалізації антикорейських міжнародних санкцій ООН відіграє критичне значення в забезпеченні їх політичної ефективності. Наприклад, китайська сторона неодноразово блокувала оприлюднення у Раді Безпеки ООН висновків групи експертів з виконання КНДР вимог санкційних резолюцій організації. Друга доповідь експертів, підготовлена ще у травні 2010 р., була представлена через заперечення Китаю лише у листопаді 2010 р. і то в урізаному варіанті, що, у свою чергу, не дозволило комітету по санкціям ООН вчасно припинити експорт ядерних технологій до Ірану. У доповіді, зокрема, стверджувалося, що КНДР постачала ядерні матеріали, а також технології з виробництва балістичної зброї до Ірану, М'янми і Сирії. Документ описує чотири випадки експорту Пхеньяном заборонених технологій і озброєнь (Khantsevich) [24]. Тож, через

позицію Китаю можна стверджувати, що моніторингова робота комітету ООН фактично заблокована з 2008 р.

Згідно з даними вчених з Південної Кореї, незважаючи на санкції ООН Китай продовжує нарощувати свою економічну присутність в країні. Так, комерційні операції КНДР з Китаєм складають 80% від загального обсягу міжнародної торгівлі Пхеньяна. Південнокорейські фахівці вважають, що показники торгівлі КНР з КНДР зросли з 20% у 1999 р. до 50% у 2009 р. Помітне збільшення двосторонньої торгівлі пов'язане з розвитком китайських північно-східних провінцій, а також з проектом, котрий має забезпечити Піднебесній вихід до Японського моря через порт Раджин, який становить для Пекіну виняткове значення, адже прокладає для КНР одночасно шлях як до Південної Кореї, так й Японії, а також відкриває провінцію Цзилін для торгівлі з державами Північно-Східної Азії. У 2010 р. КНДР і Китай уклали угоду про оренду пірса у порту Раджин на десять років (Yuzhnokoreyskiye uchenyye...) [25].

По висхідній розвивається прикордонна торгівля між КНР і КНДР, яка регламентується угодою 1954 р. про прикордонну торгівлю між Яньбянь-Корейським автономним округом і КНДР в містах Тумень, Намьян, Хверьон, Кхьонвон і Мусан. У 2002 р. була створена особлива адміністративна зона Сінийджу, а у прикордонному китайському місті Даньдун, що знаходиться на протилежному від Сінийджу березі річки Амнокан, існує розгалужена інфраструктура, орієнтована на торгівлю із КНДР (Mironova 2010) [26].

Американські ж експерти вказують на те, що Пекін з 2008 р. не надає достовірної інформації щодо розвитку торговельно-економічних контактів з Пхеньяном. Цьому допомагає й те, що з 2008 р. китайська сторона взагалі прибрала графу звітності про рівень торгівлі з КНДР, а включила її показники до загального обсягу торгівлі КНР з державами Азії (Haggard & Noland 2010) [27].

Тож, на нашу думку, не варто сприймати корекцію курсу Пекіну надто оптимістично, адже незважаючи на більшу готовність Китаю підтримувати політику ізоляції Пхеньяну через впровадження багатосторонніх санкцій, його позиція є досить обережною, що створює враження того, що китайське керівництво залишається твердим у своїх намірах захистити КНДР від потенційної шкоди, якої здатні завдати санкційні заходи. Наприклад, у листопаді 2010 р. Вашингтон після чергових ядерних випробувань КНДР закликав комітет по санкціям ООН активізувати роботу з підготовки проекту більш жорсткого пакету санкцій проти Пхеньяна. Білий дім при цьому посилався на отримані з супутників знімки підприємства із збагачення урану в ядерному дослідницькому центрі у Йонбені. Постійний представник США в ООН С. Райс запропонувала провести консультації з країнами-членами Ради Безпеки для узгодження тексту нової санкційної резолюції відносно КНДР. Однак після переговорів американським дипломатам вдалося отримати політичну підтримку лише з боку Великобританії (SShA nastaivayut na uzhestochenii...)[28].

Ймовірно, політика залучення у китайській дипломатії і надалі братиме верх над прагненням ще більше натиснути санкціями на Пхеньян. Ключова рушійна сила санкційної політики Китаю була визначена експертами Фонду Карнегі за міжнародний мир, які пишуть: «залишається незрозумілим, наскільки далеко Пекін готовий піти у здійсненні тиску та ізоляції КНДР з метою примусити її згорнути свою програму. Китай, можливо, незацікавленій у ядерному Пхеньяні на своїх кордонах, але він також прагне не допустити колапсу режиму чи війни між США і КНДР, що неминуче призведе до появи американських військ на його кордоні. Тому Китай може дійти висновку, що статус-кво є прийнятним… Більше того, деякі політики у Китаї можуть надати перевагу ідеї тримати північнокорейську ядерну проблему – загрозу інтересам США – у підвішаному стані на противагу американським інтересам на Тайвані, життєво важливому напрямі для Китаю» (Gotemyuller & Fedorov 2005) [7].

Тож, у ході дослідження нами було встановлено, що на зниження політичної ефективності міжнародних санкцій ООН проти Ірану і КНДР у значній ступені подіяла амбівалентна позиція держав їх геополітичного довкілля. Демонструючи, з одного боку, політичну підтримку санкційному тиску, практично всі країни геополітичні сусіди виявляли схильність або до відтермінування виконання вимог ООН, або просто їх ігнорували, що у сукупності дозволило Тегерану і Пхеньяну витримати тиск Організації Об'єднаних Націй і не зупинити свою ядерну діяльність.

Бібліографічні посилання

1. Hufbauer G., Schott J. and Elliot K. Economic Sanctions in Support of Foreign Policy Goals / G. Hufbauer, J. Schott and K. Elliot. – Washington : Institute for International Economics, 1983. – 110 p.

2. Drezner D. The Sanctions Paradox. Economic Statecraft and International Relations / D. Drezner. – Cambridge University Press, 1999. – P. 14–17.

3. Доклад Неофициальной рабочей группы Совета Безопасности по общим вопросам, касающимся санкций от 18 декабря 2006 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/685/08/PDF/N0668508.pdf?OpenElement.

4. Кожанов Н. Арабские страны Ближнего Востока и режим санкций в отношении ИРИ [Електронний ресурс] / Н. Кожанов. – Режим доступу : http://www.iimes.ru/rus/stat/2010/30-11-10b.htm.

5. Habibi N. The Impact of Sanctions on Iran-GCC Economic Relations / N. Habibi // Middle East Brief. – 2010. – November. – № 45. – P. 8.

6. International Trade Centre [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.trademap.org/Product_SelProductCountry.aspx.

7. Готемюллер Р., Федоров Ю. Корейский ядерный кризис: перспективы урегулирования / Р. Готемюллер, Ю. Федоров: МГИМО(У) МИД РФ, Фонд Карнеги за международный мир. – М., 2005. – С. 75.

8. Северная Корея: сможет ли железній кулак принять помощь невидимой руки? / Доклад Крайсис Груп № 96 Азия. – 2005. – 25 апреля. – С. 10.

9. Ежегодник ИМИ – 2012. – М. : МГИМО–Университет, 2012. – С. 382.

10. Hyok L. S. Missiles, Abductions, and Sanctions: Societal Influences on Japanese Policy Toward North Korea, 1998-2006 : PhD Thesis in Political Science / Lee Seung Hyok. – University of Toronto, Graduate Department of Political Science – 2011. – 359 p.

11. Samuels R. Securing Japan: Tokyo's Grand Strategy and the Future of East Asia / R. Samuels. – Ithaka, NY : Cornell University Press, 2007. – P. 63.

12. Taylor B. Sanctions as Grand Strategy / B. Taylor. – London : Routledge, 2010. – P. 41–43.

13. Lind J. Gambling with globalism: Japanese financial flows to North Korea and the sanctions policy option / J. Lind // The Pacific Review. – 1997. – Vol. 10. – № 3. – P. 398.

14. Ueno T. Hundreds of North Korean spies in Japan, source says / T. Ueno // Reuters News Service. – 1994. – 9 June.

15. Hamilton D. North Korea Threatens War against Japan / D. Hamilton // The Wall Street Journal. – 1994. – 10 June. – P. A6.

16. Sanger D. Tokyo Reluctant to Levy Sanctions on North Koreans / D. Sanger // The New York Times. – 1994. – 9 June. – P. 1.

17. Japanese Foreign Policy Today: a Reader / eds. Takashi Inoguchi, Purnendra Jane. – New York: Palgrave. – 2000. – P. 247.

18. Mack A. Asian Flashpoint Security and the Korean Peninsula / A. Mack. – St, Leonard's, Australia : Allen &Unwin, 1993. – P. 132.

19. McInnes C. Post-cold War Security Issues in the Asia-Pacific Region (Contemporary Security Policy) / C. McInnes, M. Rolls. – London : Routledge, 1994. – P. 48.

20. Rydal R. Giving Nonproliferation Norms Teeth / R. Rydal // Nonproliferation review. – 1999. – № 2(6). – P. 1–19.

21. Lee K. Little Treading Water, Little Progress / Kang Lee // Comparative Connections. – 2007. – Vol. 9. – № 2. – July. – P. 147–157.

22. Japan Lifts Some Sanctions as North Korea Vows Probe // Wall Street Journal Asia. – 2008. – 16 June.

23. Taylor B. Sanctions as Grand Strategy / B. Taylor. – London : Routledge, 2010. – P. 39–42.

24. Ханцевич О. Ядерные технологии КНДР обнаружили в Иране. Доклад ООН дает повод ужесточить санкции против Пхеньяна [Електронний ресурс] / О. Ханцевич. – Режим доступу : http://www.ng.ru/world/2010-11-10/8_kndr.html.

25. Южнокорейские ученые: на Китай приходится 80% внешней торговли КНДР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rosbalt.ru/main/2010/09/20/773143.html.

26. Миронова И. Корейская проблема в свете новой дипломатии Китая / И. Миронова // Индекс безопасности. – 2010. – №4 (95). – Том 16. – С. 117.

27. Haggard S. The Efficacy of Sanctions and Inducements / S. Haggard, M. Noland. // Paper Prepared for the Workshop on Positive and Negative Inducements, Woodrow Wilson International Center for Scholars, Washington D.C. 2010. – 1 September, and the Annual Meeting of the American Political Science Association – 52 p.

28. США настаивают на ужесточении санкций против КНДР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ria.ru/world/20101129/302405797.html

Седляр Ю. О. Геополитическая среда как фактор имплементации международного режима санкций

Осуществлен анализ роли санкций во внешней политике государств геополитического окружения Исламской Республики Иран и Северной Кореи. Представлено контроверсионные политические и экономические интересы политического истеблишмента КНР, Южной Кореи и Японии, которые определяют специфику реализации стратегии экономических санкций против КНДР и обусловили в целом их низкую политическую результативность. Отдельное внимание уделено освещению направленности национальных интересов государств Ближнего и Среднего Востока, что определяет характер осуществления политики санкций против Ирана.

Ключевые слова: геополитическая среда, политика санкций, национальный интерес, внешняя политика, ООН, внутриполитический процесс, Иран, Северная Корея.

Sedliar Yu. Geopolitical environment as a factor of realization of international sanctions regime

The role of sanctions in foreign policy of geopolitical neighbors of Iran is analyzed. It's represented the controversial political and economic interests of political elite of China, South Korea and Japan, which determined limited political effectiveness of the UN economic sanctions' strategy against North Korea. Special attention is paid to the national interests of the Middle East states, that impact on international sanctions regime against Iran.

Keywords: geopolitical environment, sanctions policy, national interest, foreign policy, the UN, internal political process, Iran, North Korea.

References:

'Japan Lifts Some Sanctions as North Korea Vows Probe', 2008, *Wall Street Journal Asia*.

Drezner, D 1999, The Sanctions Paradox. Economic Statecraft and International Relations. Cambridge University Press, pp. 14–17.

Gotemyuller, R & Fedorov, Yu 2005, Koreyskiy yadernyy krizis: perspektivy uregulirovaniya. MGIMO(U) MID RF, Fond Kornegi za mezhdunarodniy mir, p. 75.

Habibi, N 2010, 'The Impact of Sanctions on Iran-GCC Economic Relations'. *Middle East Brief,* № 45, p. 8

Haggard, S & Noland, M 2010, The Efficacy of Sanctions and Inducements. Washington D.C.

Hamilton, D 1994, 'North Korea Threatens War against Japan', *The Wall Street Journal,* p. A6.

Hufbauer, G, Schott, J & Elliot, K 1983, Economic Sanctions in Support of Foreign Policy Goals. Washington, Institute for International Economics.

Hyok, LS 2011, Missiles, Abductions, and Sanctions: Societal Influences on Japanese Policy Toward North Korea, 1998-2006. PhD Thesis in Political Science. University of Toronto, viewed: <https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/29657/1/Lee_Seung_Hyok_201106_PhD_thesis.pdf>

Inoguchi, T & Purnendra, J 2000, Japanese Foreign Policy Today: a Reader. New York, Palgrave, p. 247.

International Trade Centre, viewed: <http://www.trademap.org/Product_SelProductCountry.aspx>

Khantsevich, O, Yadernyye tekhnologii KNDR obnaruzhili v Irane. Doklad OON dayet povod uzhestochit` sanktsii protiv Pkhen`yana, (North Korea's nuclear technology were found in Iran. UN report gives reason to tighten sanctions against Pyongyang). Viewed: <http://www.ng.ru/world/2010-11-10/8_kndr.html>

Kozhanov, N, Arabskiye strany Blizhnego vostoka i rezhim sanktsiy v otnoshenii IRI, (Arab countries of the Middle East and the sanctions regime against Iran), viewed: <http://www.iimes.ru/rus/stat/2010/30-11-10b.htm>

Lee, K 2007, 'Little Treading Water, Little Progress', *Comparative Connections,* Vol. 9, № 2, pp. 147–157.

Lind, J 1997, 'Gambling with globalism: Japanese financial flows to North Korea and the sanctions policy option', *The Pacific Review,* Vol. 10, № 3, p. 398.

Mack, A 1993, Asian Flashpoint Security and the Korean Peninsula. St. Leonard's, Allen &Unwin, p. 132.

McInnes, C & Rolls, M 1994, Post-cold War Security Issues in the Asia-Pacific Region (Contemporary Security Policy). Routledge, p. 48.

Mironova, I 2010, 'Koreyskaya problema v svete novoy diplomatii kitaya' ('Korean issue in light of the new China's diplomacy'), *Indeks bezopasnosyi*, № 4(95), Vol. 16, p. 117.

Report of the Informal Working Group of the Security Council on General Issues of Sanctions on December 18, 2006, viewed; <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/685/08/PDF/N0668508.pdf?OpenElement>

Rydal, R 1999, 'Giving Nonproliferation Norms Teeth', *Nonproliferation review*, № 2(6), pp. 1–19.

Samuels, R 2007, Securing Japan: Tokyo's Grand Strategy and the Future of East Asia. New York, Cornell University Press, p. 63.

Sanger, D 1994, 'Tokyo Reluctant to Levy Sanctions on North Koreans', *The New York Times,* p. 1.

Severnaya Koreya: smozhet li zheleznyy kulak priniat` pomoshch` nevidimoy ruki? (North Korea: can the iron fist accept the help of invisible hand?), 2005, Doklad Kraysis Grup № 96 Asiya, p. 10.

SShA nastaivayut na uzhestochenii sanktsiy protiv KNDR, (U.S. insists on toughening sanctions against North Korea), viewed: http://ria.ru/world/20101129/302405797.html

Taylor, B 2010, Sanctions as Grand Strategy. London, Routledge, pp. 41–43.

Ueno, T 1994, 'Hundreds of North Korean spies in Japan, source says', *Reuters News Service*.

Yezhegodnik IMI (IMI Yearbook), 2012, MGIMO, Moscow, p. 382.

Yuzhnokoreyskiye uchenyye: na Kitay prikhoditsia 80% vneshney torgovli KNDR, (South Korean scientists: China accounts for 80% of North Korea's foreign trade), viewed: <http://www.rosbalt.ru/main/2010/09/20/773143.html>.

Надійшла до редколегії: 15.09.2013 р.